

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СФЕР ПІДПРИЄМНИЦТВА І ТОРГІВЛІ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 37.014.5

Галик І. С.,

*к.т.н., проф., професор кафедри товарознавства та технології непродовольчих товарів,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

Ніколайчук Л. Г.,

*к.т.н., доц., доцент кафедри товарознавства та технології непродовольчих товарів,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

Семак Б. Д.,

*д.т.н., проф., професор кафедри товарознавства та технології непродовольчих товарів,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ КОНТЕКСТНОМУ НАВЧАННІ ТОВАРОЗНАВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ОСНОВНИЙ РЕЗЕРВ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЇХ ПІДГОТОВКИ

Анотація. Обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу контекстної форми навчання студентів товарознавчого профілю у вузах легкої промисловості та торгівлі України, розкрито їх суть і значимість в процесі навчання названих студентів, а також узагальнено зарубіжний і вітчизняний досвід застосування цих підходів, враховуючи їх популярність і перспективність у підготовці фахівців різного профілю. Для прикладу сформульовані та обґрунтовані деякі ключові компетентності фахівців товарознавчого профілю, які найбільш поширені в практиці роботи підприємств торгівлі України. У процесі дослідження встановлено, що окрім набору необхідних ключових професійних компетентностей, товарознавець тієї чи іншої товарної групи повинен володіти ще основними навичками експертизи її асортименту, властивостей, рівня якості та безпечності.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, контекстні форми навчання, професійна спрямованість, освітні стандарти.

Galyk I. S.,

Ph.D., Professor, Professor of the Department of Commodity Research and Technology of Non-food Products, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Nikolaichuk L. G.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Commodity Research and Technology of Non-food Products, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Semak B. D.,

Doctor of Engineering, Professor, Professor of the Department of Commodity Research and Technology of Non-food Products, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

THE USE OF THE COMPETENCE APPROACH IN THE CONTEXTUAL EDUCATION OF COMMODITY EXPERTS IN THE HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS – THE MAIN RESERVE OF THEIR TRAINING QUALITY GROWTH

***Abstract.** The expediency of using the competence approach of the contextual form of training of commodity profile students in the higher educational establishments of light industry and trade of Ukraine is substantiated, its essence and significance is revealed for the process of teaching, as well as generalized foreign and domestic experience in applying this approach, considering its popularity and perspectivity in the training of various profile specialists. For example, some of the key competencies of the commodity-profile specialists are formulated and substantiated, which are most common in the practice of Ukrainian trade enterprises. In the course of the research, it was found that, apart from a set of key professional competencies required, the commodity expert of one or another product group must possess the basic skills of examination of its range, properties, level of quality and safety.*

Keywords: competence, competence approach, contextual forms of education, professional orientation, educational standards.

Постановка проблеми. Проблема потреби у постійному забезпеченні підприємств вітчизняної легкої промисловості України та торгівлі висококваліфікованими фахівцями товарознавчого профілю вимагає сучасної трактовки та використання нових підходів для її успішного вирішення. Це обумовлено низкою причин. Назвемо основні з них:

- докорінні зміни у сировинних ресурсах, асортименті, властивостях і рівні якості продукції в окремих підгалузях легкої промисловості, які відбуваються в Україні в останні роки;

- постійне зростання вимог ринку до рівня якості та безпечності різних видів вітчизняної продукції та оптимальності її асортименту;

- орієнтація асортименту, якості та безпечності продукції вітчизняної легкої промисловості на вимоги європейських і міжнародних стандартів замість стандартів колишнього СРСР;

- постійне насичення вітчизняного ринку товарами імпортного виробництва, які створюють відповідну конкуренцію продукції вітчизняних підприємств;

- постійне зростання обсягів експорту товарів вітчизняних підприємств на зарубіжні ринки.

Успішне вирішення піднятих питань зумовлює нагальну потребу у суттєвому підвищенні кваліфікації фахівців товарознавчого профілю, які нині працюють у сферах вітчизняної легкої промисловості та **торгівлі**. Одним із радикальних шляхів вирішення цього завдання є впровадження у систему підготовки фахівців даного профілю компетентнісного підходу при їх контекстному навчанні у вузах сфери вітчизняної легкої промисловості та торгівлі, як це прийнято у багатьох економічно розвинутих країнах світу [1, 2].

У великому тлумачному словнику сучасної української мови даються такі визначення компетенції та компетентності [3]:

- компетенція – добра обізнаність із чим-небудь;
- компетентність – властивість, яка базується на глибоких (достатніх) знаннях у якій-небудь галузі.

Для фахівців товарознавчого профілю сфери легкої промисловості та торгівлі України актуальним і ще невивченим завданням є встановлення переліку та обґрунтування ключових професійних компетентностей, отриманих студентами вузів названих галузей у процесі їх контекстного навчання в цих вузах. Так, на думку експертів Європейського Союзу, поняття пріоритетних компетентностей визначається як спроможність фахівцями виконувати на практиці свою роботу, використовуючи ефективно при цьому набуті у вузі знання, вміння та навички [1].

Розглядаючи суть і значимість контекстного навчання при реалізації компетентнісного підходу в процесі навчання студентів товарознавчого профілю у вузах сфери легкої промисловості та торгівлі, слід підкреслити, що при використанні форм і методів даного навчання в навчальному процесі моделюються умови реальної практичної діяльності товарознавця. При цьому сучасні освітні технології при даній формі навчання, як правило, включають виконання різноманітних видів ситуаційних завдань, ділових ігор, участь у різних професійних конкурсах та ін. [1].

Як відомо, в останні роки в Україні відбуваються суттєві зміни в технологіях виробництва, асортиментній політиці, вимогах до рівня якості та безпечності непродовольчих товарів, спостерігається постійне наповнення вітчизняного ринку імпортними товарами, які створюють суттєву конкуренцію вітчизняним. За цих умов виникає гостра потреба у підвищенні якості та переорієнтації спрямованості підготовки фахівців товарознавчого профілю як у сфері виробництва, так і торгівлі різними за технологіями виробництва і призначенням непродовольчими товарами. Особливо актуальною виявилася ця проблема у сфері виробництва та реалізації товарів вітчизняної легкої промисловості.

Як підтверджує зарубіжний досвід, одним із радикальних шляхів докорінної перебудови та вдосконалення системи підготовки фахівців

товарознавчого профілю у вузах вітчизняної легкої промисловості та торгівлі є широке використання в навчальному процесі цих вузів компетентнісного підходу та різних форм контекстного навчання. На безвідкладну реалізацію цих завдань слід націлити зусилля не тільки вузівської, але й галузевої науки у вітчизняних сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз вітчизняних літературних джерел, присвячених застосуванню компетентнісного підходу і контекстних форм навчання, свідчить про обмежений перелік цих джерел. До того ж, дані підходи описані з врахуванням потреб вдосконалення системи освіти в середній школі. На відміну від зарубіжної практики, ці новітні підходи ще дуже обмежено використовуються у вузах при підготовці фахівців різного профілю. Це в повній мірі стосується системи підготовки фахівців товарознавчого профілю вузів сфери торгівлі та легкої промисловості в Україні.

Поки дані проблеми не стали предметом широкої дискусії на періодичних вузівських і міжвузівських науково-практичних конференціях з товарознавства та матеріалознавства товарів легкої промисловості України.

Зупинимося для прикладу на розгляді деяких літературних джерел, в яких узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід впровадження компетентнісного підходу та контекстних форм навчання в останні роки.

Автором роботи [1] розглянуто широке коло питань, пов'язаних із:

- визначенням основних термінів і понять, що стосуються впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес;
- формуванням змісту освіти у навчальних закладах різних рівнів;
- узагальненням вітчизняного та зарубіжного досвіду впровадження компетентнісного підходу у системі освіти;
- використанням компетентнісного підходу в освітніх стандартах у всіх галузях науки та техніки;
- обґрунтуванням вибору ключових компетентностей для фахівців різного профілю;
- обґрунтуванням необхідності інтеграції компетентнісного підходу у навчальні плани та програми підготовки фахівців різних освітніх рівнів і професійної спрямованості;
- обґрунтуванням доцільності імплементації вимог європейських і міжнародних стандартів у навчальний процес вітчизняних освітніх закладів.

Автором роботи [2] дано визначення основних понять, що стосуються компетентнісного підходу. Він трактує різницю і спільність у поняттях „компетентність”, „компетенція”, „готовність до діяльності”, які використовуються у сучасній освітній парадигмі. Підкреслюється, що компетентнісний підхід розглядається як уміння діяти, застосовувати набуті знання в процесі навчання. Акцентується увага на формуванні готовності майбутніх фахівців реалізувати на практиці набуті ними ключові компетентності в процесі їх навчання.

В роботі [3] розглянуто сучасний стан використання компетентнісного підходу та контекстної форми навчання у вузах сфери легкої промисловості та торгівлі України при підготовці фахівців товарознавчого профілю. Основна увага приділена вибору та обґрунтуванню переліку ключових професійних компетентностей названих фахівців. Обґрунтована доцільність розроблення нового підручника із теоретичних основ товарознавства товарів легкої промисловості та торгівлі, який базувався би на застосуванні компетентнісного підходу при контекстному навчанні студентів у вузах названих галузей. Обґрунтована необхідність поглиблення у вузах сфери легкої промисловості та торгівлі вивчення тих питань в курсах товарознавства та матеріалознавства різних груп товарів, які безпосередньо пов'язані з формуванням конкретних ключових професійних компетентностей випускників вузів названих галузей.

В роботі [4] розглянуто шляхи підвищення якості підготовки товарознавців-експертів у вузах України. Одним із радикальних шляхів вирішення цього завдання, на думку автора, є моделювання у навчальному процесі вузів реальних умов діяльності майбутніх фахівців товарознавчого профілю. Для цієї мети автором пропонується модель формування професійних компетентностей товарознавців-експертів у митній справі в навчальному процесі товарознавчих факультетів вищих навчальних закладів України. Названа модель базується на: всесторонньому вивченні умов практичної діяльності майбутніх фахівців, володінні ними набором ключових фахових компетентностей, набутих у навчальному процесі, вмінні вирішувати конкретні ситуаційні завдання, які спостерігаються в реальних умовах праці товарознавців-експертів із митної справи.

На основі аналізу наведених літературних джерел сформулюємо деякі невирішені питання, які стосуються проблем ширшого використання компетентнісного підходу при контекстному навчанні студентів товарознавчого профілю у вузах легкої промисловості та торгівлі України, акцентуючи основну увагу на пошук ефективних шляхів їх вирішення. На наш погляд, це стосується першочергового вирішення наступних питань:

- розроблення та обґрунтування теоретичних засад формування ключових професійних компетентностей у навчальному процесі при підготовці фахівців товарознавчого профілю у вузах легкої промисловості та торгівлі України;
- створення науково обґрунтованих моделей формування названих компетентностей і їх впровадження у навчальний процес названих вузів при підготовці товарознавців;
- розкриття ролі контекстного навчання у вузах сфери легкої промисловості та торгівлі у формуванні ключових професійних компетентностей при підготовці фахівців товарознавчого профілю;
- вибір та обґрунтування ефективних методів діагностики якості набутих студентами у вузах необхідних ключових професійних компетентностей;
- узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування компетентнісного підходу при контекстному навчанні студентів товарознавчого

профілю у вузах у сучасних підручниках і навчальних посібниках із різних розділів товарознавства і матеріалознавства непродовольчих товарів, а також у відповідних навчальних і товарних стандартах.

Постановка завдання. На основі аналізу та узагальнення літературних джерел, що стосуються впровадження компетентнісного підходу та різних форм контекстного навчання при підготовці товарознавців у вузах, а також врахування багаторічного особистого досвіду роботи авторів даної статті на кафедрі товарознавства непродовольчих товарів ЛТЕУ сформулювати основні напрямки впровадження названих підходів у практику навчання на товарознавчих факультетах закладів вищої освіти сфери торгівлі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наше переконання, основні положення компетентнісного підходу та контекстних форм навчання на товарознавчих факультетах вузів сфери торгівлі слід детально висвітлити у сучасних підручниках із „Теоретичних основ товарознавства непродовольчих товарів”. Саме в цих підручниках повинні бути розглянуті такі основні блоки питань із даного підходу, а саме:

- дана загальна класифікація компетентностей, які досягаються в процесі навчання студентами на товарознавчих факультетах торговельних вузів;

- сформульовані та обгрунтовані вимоги до ключових професійних компетентностей фахівців товарознавчого профілю;

- дано обгрунтування критеріїв і методів діагностики відповідності набутих у вузах ключових професійних компетентностей фахівців товарознавчого профілю потребам вітчизняного ринку непродовольчих товарів України. При цьому в даному підручнику слід описати саме ті ключові професійні компетентності, які вважаються найважливішими та значимими для товарознавців різних товарних груп, різних спеціальностей і спеціалізацій та освітніх рівнів підготовки.

Набуття товарознавцями різних спеціальностей і спеціалізацій необхідних ключових професійних

компетентностей повинно базуватися на індивідуальному виборі та обгрунтуванні конкретних форм і методів контекстного навчання, які враховують: специфіку асортименту та властивостей окремих товарних груп, особливості вимог до їх властивостей, якості та безпечності; насиченості ринку імпортованими аналогами товарів, їх цінами та якістю і т.п.

Для прикладу в табл. 1 розглянемо деякі форми контекстного навчання у вузах сфери вітчизняної торгівлі в процесі підготовки фахівців товарознавчого профілю з метою забезпечення цими фахівцями потреб торговельного комплексу „Текстиль-одяг”.

Окрім підручників із теоретичних і спеціальних курсів товарознавства непродовольчих товарів, основні положення компетентнісного підходу та форм і методів контекстного навчання при підготовці фахівців товарознавчого профілю слід описати і в підручниках із матеріалознавства, які включені навчальними планами підготовки названих фахівців.

В умовах докорінної перебудови змісту і напрямків підготовки фахівців товарознавчого профілю у вузах вітчизняної легкої промисловості та торгівлі, які спостерігаються в останні роки, необхідність впровадження компетентнісного підходу та контекстного навчання при підготовці названих фахівців набуває особливої актуальності. Це, в свою чергу, вимагає:

- залучення до вирішення цих питань більш широкого кола науковців і фахівців вузівської та галузевої науки у названих галузях;

- широкого висвітлення цих питань не тільки у відповідних підручниках з товарознавства та матеріалознавства різних груп товарів, але й в фундаментальних монографічних та періодичних виданнях;

- включення названих проблем у тематику дисертаційних робіт аспірантів і докторантів цих галузей;

- більш широкого висвітлення піднятих питань на вузівських, міжвузівських і галузевих науково-практичних конференціях і симпозиумах.

Таблиця 1

Перелік деяких форм контекстного навчання на товарознавчих факультетах вузів при підготовці товарознавців для торговельного комплексу „Текстиль-одяг”

№ з/п	Назва форми контекстного навчання	Зміст і завдання контекстного навчання
1	Рішення ситуаційних завдань студентами товарознавчих факультетів, безпосередньо пов'язаних із їх майбутньою фаховою діяльністю.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Встановлення способу виробництва, призначення та волокнистого складу наданих взірців текстильних матеріалів. 2. Встановлення способу виробництва, призначення та волокнистого складу наданих взірців нетканих матеріалів. 3. Встановлення волокнистого складу, виду переплетення і оброблення наданих трикотажних полотен для білизни. 4. Встановлення волокнистого складу, виду переплетення і оброблення наданих трикотажних полотен для верхнього одягу.
2	Участь студентів товарознавчих факультетів у ділових іграх, націлених на вдосконалення фахових компетентностей для роботи у комплексі „Текстиль-одяг”.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення фасону 10 шт. жіночих чи чоловічих вовняних костюмів. 2. Визначення розмірних характеристик 5 шт. жіночих вовняних зимових пальто. 3. Встановлення основних параметрів будови та обробки верху та підкладки 5 штук чоловічих вовняних демісезонних пальто.

Серед широкого кола питань піднятої проблеми першочергового вирішення, на наш погляд, вимагають питання формування та обґрунтування, а також опису у відповідних підручниках з товарознавства та матеріалознавства непродовольчих товарів ключових професійних компетентностей для фахівців різних спеціальностей та спеціалізацій та рівнів підготовки. Саме на пошуку шляхів вирішення цього міжгалузевого завдання зупинимось більш конкретно. Цілком зрозуміло, що товарознавець конкретної товарної групи, конкретної спеціальності та спеціалізації, а також відповідних посад на підприємствах у сферах торгівлі чи легкої промисловості повинен володіти набором необхідних ключових професійних компетентностей конкретного рівня та значимості. Для прикладу нами сформульовані деякі ключові професійні компетентності товарознавців, які працюють у торговельних комплексах „Текстиль-одяг” у різних регіонах України (табл. 2).

Таблиця 2

Перелік ключових професійних компетентностей товарознавців торговельного комплексу „Текстиль-одяг” [4]

№ з/п	Назви ключових професійних компетентностей
1	Ідентифікація волокнистого складу текстильного матеріалу верху, підкладки та прокладки одягу.
2	Ідентифікація основних параметрів будови (виду переплетення, фактури поверхні та інших) одягових текстильних матеріалів тканого, нетканого та трикотажного виробництва.
3	Ідентифікація основних способів оброблення одягових текстильних матеріалів різних способів виробництва.
4	Вміння оцінити вплив волокнистого складу, виду переплетення, фактури поверхні та способу оброблення одягового текстильного матеріалу на формування гігієнічності, безпечності, зносостійкості, формостійкості та естетичного вигляду одягу.
5	Вміння оцінити відповідність розмірних характеристик одягу його маркуванню.
6	Вміння встановити фасон одягу різного призначення та його відповідність вимогам існуючої моди.
7	Вміння оцінити якість художньо-кolorистичного оформлення одягу будь-якого призначення.
8	Знання вимог існуючої нормативної документації до асортименту, властивостей якості та безпечності одягу та вміння встановлювати його відповідність вимогам.

Цілком зрозуміло, що професійні ключові компетентності товарознавців, практика діяльності яких пов'язана з іншими групами товарів (наприклад, взуття, холодильники, телевізори та ін.), повинні суттєво відрізнятися від наведених в табл. 2 компетентностей до названих фахівців і враховувати специфіку асортименту та властивостей цих товарів.

Бажано, щоб, окрім набору необхідних ключових професійних компетентностей, товарознавець тієї чи іншої товарної групи володів ще основними принципами експертизи її асортименту, властивостей, рівня якості та безпечності даної групи товарів.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі:

1. Обґрунтовано доцільність та основні напрямки використання компетентнісного підходу та контекстної форми навчання для підготовки фахівців товарознавчого профілю у вузах сфери легкої промисловості та торгівлі України.

2. На прикладі діяльності товарознавців торговельного комплексу „Текстиль-одяг” сформульовані найбільш поширені ключові професійні компетентності фахівців товарознавчого профілю; цей підхід підтверджує необхідність докорінної перебудови навчального процесу на товарознавчих факультетах вузів сфери торгівлі та легкої промисловості.

3. На основі використання принципів контекстного підходу та контекстного навчання у вузах сфери легкої промисловості та торгівлі України запропоновано алгоритм суттєвого вдосконалення змісту, форм і методів підготовки фахівців товарознавчого профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчарук О. В. Особливості застосування компетентнісного підходу: досвід України та країн Європи / О. В. Овчарук // Інформаційні технології в освіті. – 2009. – №4. – С. 218-225.

2. Кобзар Н. В. Поняття „компетентність”, „компетенція” і „готовність до діяльності” в сучасній освітній парадигмі / Н. В. Кобзар // Вісник Луцького національного університету ім. Т. Шевченка, 2010, №3. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/URRN/nvd2010-3-5>.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. редактор В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2009. – 1736 с.

4. Галик І. С. Компетентнісний підхід – основа професійної підготовки товарознавців у вузах / І. С. Галик, Б. Д. Семак // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія Технічні науки. – 2017. – Вип. 18. – С. 16-21.

5. Мороз С. Е. Моделювання процесу підготовки товарознавців-експертів до професійної діяльності на ринку митних послуг / С. Е. Мороз // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. - 2013. – Вип. 4(70). – С. 124-129.

REFERENCES

1. Ovcharuk, O. V. (2009), Osoblyvosti zastosuvannia kompetentnisnogo pidkhodu: dosvid Ukrainy ta krain Yevropy, Informatsiini tekhnolohii v osviti, №4, s. 218-225.

2. Kobzar, N. V. (2010), Poniattia „kompetentnist”, „kompetentsiia” i „hotovnist do diialnosti” v suchasni osvitni paradahmi, Visnyk Luchanskoho natsionalnogo universytetu im. T. Shevchenka, №3, available at: http://nbuv.gov.ua/URRN/nvd_2010-3-5.

3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy, uklad. i holov. redaktor V. T. Busel (2009), K. : Irpin: VTF „Perun”, 1736 s.

4. Halyk, I. S. and Semak, B. D. (2017), Kompetentnisnyi pidkhid – osnova profesiinoi pidhotovky tovaroznavtsiv i vuzakh, Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnogo universytetu. Seria – tekhnichni nauky. Vyp. 18. S. 16-21.

5. Moroz, S. E. (2013), Modeliuvannia protsesu pidhotovky tovaroznavtsiv-ekspertiv do profesiinoi diialnosti na rynku mytnykh posluh, Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu. Pedagogichni nauky, vyp. 4(70), s. 124-129.